

BOJCA JANUŠ

permakulturni vrt

Vrtnarjenje z glavo za zdravo zabavo

↔ kazalo ↔

01

Uvod 7

Vzemite najboljše iz vseh možnih svetov 8

Komu je namenjena ta knjiga 8

Česa v knjigi ne boste našli 9

02

Kaj je permakultura 11

Drugačno razmišljanje 11

Nasprotje intenzivnemu kmetijstvu 12

Primerjava s klasičnim vrtnarjenjem 13

03

Načela permakulture 15

Etična načela permakulture 15

Osnovna načela permakulture 16

04

Živa prst – bistvo vrta in vsega življenja na zemlji 19

Kruta zgodovina Velikonočnega otoka 19

Z zadnjim drevesom konec civilizacije 20

05

Kaj je rodovitna prst in kako nastane 23

Ne uničenje, ampak ustvarjanje

nove prsti 23

Bakterije in glive 24

Pomagajmo bakterijam in glivam pri delu 25

Mikoriza 26

Zakaj pesticidi in umetna gnojila niso

prava pot 27

Širjenje puščav in samooskrba
s hrano 27

Osnova je zdrava prst 29

06

Permakultura na vrtu 31

Ali je ekološki vrt vedno tudi

permakulturni 31

Kako začeti 31

Območja od ena do štiri 31

Uporaba zastirke 33

Kje naj bo vrt 33

Merila za izbiro prostora za vrt 34

Kdaj se lotimo priprave vrta 34

Delo v različnih letnih časih 34

Velikost vrta 35

Izbira rastlin 36

Mešane zasaditve 36

Navodila za pripravo permakulturnega

vrta 36

Dobre rešitve 38

Kako ustvarimo svojo prst 38

Sajenje pod seno 38

Iz travnika nastane vrt 39

‘Igrišče’ za buče 40

Kompostiranje 40

Kar vzamemo, moramo tudi vrniti 41

Kompostnik 42

Prostornina kompostnega kupa 42

Hladno kompostiranje 43

Toplo kompostiranje **43**
Toplo hitro kompostiranje brez obračanja **43**
Zeliščni preparat **44**
Bioogljje 45
Odkritje terre prete **46**
Kako so naredili terro preto **46**
Bioogljje – ključna sestavina terre prete **48**
Kako deluje bioogljje v prsti **48**
Ogljik v čisti obliki **48**
Naredimo bioogljje **48**
Kako ga pravilno dodamo prsti **49**
Bioogljje znižuje učinek tople grede **49**
Bioogljje v zmernem pasu **50**
Lopatenje vrta 50
Kisik, gnojila in plevel **51**
Prekopavajo naj deževniki **51**
Ko je obdelava zemlje nujna **52**
Prst ne sme nikoli ostati gola 52
Plevel – nadloga ali darilo narave? 53
Nepotrebni posegi v naravne procese **54**
Recikliranje 55
Kako permakultura spremeni človeka **55**
Opore iz srobot, leske, vrbe 57
Visoke posode iz strešnikov 57
Kamni in skale v permakulturnem vrtu 58
Kamniti grelniki **58**
Zbiralniki vlage **58**
Skrivališče za vrtno pomočnike **58**
Visoke gomilaste grede 58
Manj truda, več pridelka **59**
Prednosti visokih gred **59**
Izdelava visoke grede **60**
Visoke kompostne grede po metodi
Rosine Buckman **61**
Priprava visoke grede **61**
Srednjeveške ograjene visoke grede 62
Srednjeveški vrtovi **62**
Izdelava visoke grede s pleteno ograjo **63**
Visoke grede z ovčjo volno 64
Lastnosti ovčje volne **64**
Ovčja volna na permakulturnem vrtu **64**
Priprava visoke grede z ovčjo volno **65**
Ovčja volna za mlada drevesa **65**
Zeliščna spirala 65
Prednosti zeliščne spirale **66**
Značilnosti zeliščne spirale **66**
Izdelava zeliščne spirale **66**
Vzgoja domačih sadik 68
Kaljenje **68**

Prst za vzgojo sadik **68**
Posodice za vzgojo sadik **68**
Polnjenje posodic s prstjo in sajenje **69**
Zanimive izkušnje **69**
Dobri in slabi sosedje 70
Vrtnarski koledar 72

07

Voda na vrtu 75

Vse bolj dragocena pitna voda **75**
Voda pada z neba **75**
Ureditev dvojnega vodovoda (kapnica in pitna
voda) **76**
Namakalni sistem olla **76**

08

Živa prst je najboljša zaščita pred sušo 79

Bioogljje zadržuje vlago **79**
Domače sadike z bogatim koreninskim
sistemom **80**
Kamni zmanjšujejo temperaturna nihanja **81**
Kompost namesto pesticidov in
umetnih gnojil **81**
Ribnik, zbiralnik deževnice **81**
Visoke grede z ovčjo volno **81**
Raznovrstne zasaditve **81**
Zastirka **81**

09

Naravna zaščita pred škodljivci 83

Voluhar **83**
Polži **84**
Škropivo iz kopriv **86**
Škropivo iz pelina **86**
Škropivo iz poljske preslice **86**
Škropivo iz paradižnikovih listov **86**
Škropivo iz čebule **87**

10

Koristne živali na vrtu 98

Pomočniki iz živalskega sveta **98**

Naši mali rožnati prijatelji **98**
Deževniki mešajo zemljo **90**
Prijetno okolje za deževnike **91**
Radi imajo bioogljje **91**
Domači deževniki **91**

11

Rastline za zaščito 93

Kapucinka (*Tropaeolum majus*) **93**
Žametnica (*Tagetes*) **94**
Ognjič (*Calendula officinalis*) **94**
Volčji bob (*Lupinus polyphyllus*) **95**

Užitne žive meje 96

Glog (*Crataegus monogyna*) **98**
Rumeni dren (*Cornus mas*) **98**
Črni bezeg (*Sambucus nigra*) **98**
Češmin (*Berberis vulgaris*) **99**
Leska (*Corylus avellana*) **99**
Navadni šipek (*Rosa canina*) **99**
Črni trn (*Prunus spinosa*) **99**
Jerebika (*Sorbus aucuparia*) **99**

12

Alternativne oblike permakulturnega vrta 101

Urbani ekološki vrtovi na Kubi 101

Urbano čebelarstvo 102

Vrt na balkonu, strehi in dvorišču 102

Vertikalno vrtnarjenje 103

13

Gozdni permakulturni vrt 105

Revolucija slamice 106

Narava se sama odloča 107

Spoštovanje naravnih zakonitosti 108

Sinergijsko vrtnarjenje 108

14

Če bi bil rad srečen, postani vrtnar 110

↔ kaj je permakultura ↔

Graham Bell:

Narava si ne želi, da bi jo rešili. Narava si želi le, da bi jo pustili pri miru!

OSNOVNI KONCEPT PERMAKULTURE JE, DA ŽE V sami težavi tiči tudi rešitev oziroma da je kriza lahko tudi priložnost. Le prepoznati, videti jo je treba. Izhajamo iz tega, kar imamo.

V navideznih pomanjkljivostih prepoznamo priložnosti, nato pa iz njih ustvarimo prednosti. Permakultura vedno vključuje načrtovanje pred izvedbo. Načrtuje trajna okolja, pri čemer se osredotoča na to, kako lahko zadostimo svojim potrebam tako, da je to skladno z naravnimi procesi in ekologijo.

Beseda permakultura je sestavljena iz besed permanentno (trajnostno) in agrikultura (kmetijstvo), torej bi v neposrednem prevodu pomenila trajnostno pridelovanje hrane. Ena od definicij permakulture se glasi takole: permakultura je sistem načrtovanja, ki nam omogoča, da zadostimo svojim potrebam, vendar pri tem s svojim delovanjem ne škodimo okolju, ampak mu koristimo in tako živimo 'večno', kar pomeni, da bodo v tem okolju vsaj enako kakovostno kot mi lahko živeli tudi zanamci.

Drugačno razmišljanje

Začetnik permakulture **Bill Mollison** se je rodil leta 1928 na Tasmaniji. Velik del zaslug za svojo kreativnost in sposobnost kritičnega razmišljanja zunaj okvirov, zaradi tega pa tudi uvida drugačnih poti, pripisuje dejstvu, da je odraščal zelo neodvisno, šolanje je prekinil pri 14 letih, ko mu je umrl oče, ter začel delati v domači pekarni. Pri 37 letih je nadalje-

val izobraževanje na Univerzi na Tasmaniji in študij tudi končal, nato pa tam približno deset let predaval. Kot je povedal, mu je študij omogočil razvoj samodiscipline, pravo izobrazbo pa mu je dalo delo v stiku z naravo. Opravljal je številna dela, med drugim je bil tudi ribič in traper, poslovođa trgovine, vodja mlekarne, gozdar in raziskovalec. Ob svetovalnem delu na terenu je opazil, da je težave, zaradi katerih so ga na pomoč poklicali kmetovalci, povzročilo prav samo sodobno kmetijstvo. Zato je prišel do sklepa, da konvencionalni kmetje počnejo stvari narobe. Pri delu v gozdu je opazoval, kako se med sabo povezujejo rastline in živali, ter spoznal, da se narava sama nadzoruje in uravnava. Teorija o živem planetu Gaji (avtorja teorije iz 60. let prejšnjega stoletja Gaia hypotesiss, Gaia theory sta znanstvenika James Lovelock in Lynn Margulius) pravi, da je planet živ organizem, ki se poskuša zaščititi tako, da izloči organizme, ki mu škodijo. Na primer, če čreda živine poškoduje del območja, začnejo tam rasti strupene rastline in grmovje s trni, ki odvrtačajo živali. Morda smo ljudje že zelo blizu temu, da nas bo planet izločil kot škodljivce.

Bill Mollison je ta spoznanja vključil v svoje delo. Okoli leta 1969 je oblikoval sistem načrtovanja okolja. Želel je vključiti naravne, obnovljive vire energije, izločiti pa rudarjenje, sekanje gozdov (deforestacijo) in druge oblike izkoriščanja zemlje. Menil je, da je čas dozorel za drugačne načine človekovega

bivanja na našem planetu. Predlagal je uporabo načel okolja v produktne proizvodne sisteme tako, da najprej na osnovi opazovanja prepoznamo pravila povezovanja v naravi, nato pa na njihovi osnovi oblikujemo pravila, ki jih lahko prenesemo v svoje proizvodne procese. Njegove zamisli so hitro razumeli in začeli uporabljati običajni ljudje. Večina, kar 70 do 80 odstotkov je bilo žensk, ki so takoj ugotovile, da to deluje, medtem ko so imeli znanstveniki večje težave pri dojemanju drugačnega razmišljanja.

Nasprotje intenzivnemu kmetijstvu

Beseda permakultura se torej nanaša na integriran samooskrbni sistem trajnostnega kmetijstva, ki zajema veliko raznolikost rastlinskega in živalskega sveta. Je popolnoma samozadosten kmetijski ekosistem, ki je načrtovan tako, da pri najmanjšem možnem vzdrževanju dosežemo največji možni izid. V njej so oblikovani majhni sistemi energije, ki vzdržujejo sami sebe. Sistem je kot živ organizem, ki deluje na osnovi sončne energije. V permakulturi ne uporabljamo zapletenih tehnoloških sistemov, zato je tako obdelovanje zemlje zelo lahko osvojiti. Gre za nasprotje intenzivnemu kmetijstvu, za katerega lahko rečem le, da je nepremišljen, nesmiseln in obsojen na propad. Le brez vsakega premisleka je lahko sprejemljiv sistem, v katerem s podvojenim vnosom energije in virov (kmetijski stroji, ki jih poganja nafta, umetna gnojila, fungicidi, insekticidi, herbicidi ...) donos povečamo le za 10 ali 20 odstotkov. Sčasoma, ko zemlja umre in je za to, da na njej sploh še kaj zraste, potrebnih čedalje več virov, pa donos pade celo pod svojo prvotno vrednost. Sodobno kmetijstvo uničuje svoje temelje, ko uničuje prst, na našem planetu pa je uničene že 70 odstotkov prsti. Eno od osnovnih načel naravnih sistemov je, da sta raznovrstnost in stabilnost povezani. Če bi radi ustvarili stabilen sistem, torej takšen, ki je zmožen preživeti, je treba vanj vključiti raznovrstnost. Vendar pa ustvarjanje raznovrstnosti ne pomeni le, da na svoj vrt posejemo ali zasadimo veliko število raz-

ličnih rastlin, pomembno je, kakšne so njihove medsebojne povezave – le tako bomo poleg raznovrstnosti dobili tudi stabilnost. To je osnova permakulture: ustvarjanje spodbudnih medsebojnih povezav. Za ustvarjalnost pa seveda potrebujemo možgane – zato menim, da so možgani najpomembnejše orodje v permakulturi. Sistem se mora čim bolj vzdrževati sam, kar pomeni, da ne potrebuje nenehnega vnosa tuje energije za delovanje. Prav tako se mora sam uravnavati, kar pomeni, da se mi čim manj vmešavamo, ko je sistem vzpostavljen. In končno, obogatiti mora ljudi, ki so v njem, ljudje pa morajo obogatiti sistem. Na kratko, permakulturni vrt je podoben rajskemu vrtu. Na prvi pogled se to zdi iluzija ali Indija Koromandija, vendar je to popolnoma dosegljiv cilj tudi na svetovni ravni. Edino, kar potrebujemo za vzpostavitev takšnega sistema, sta človeška inteligenca in energija.

Da dosežemo ta cilj, moramo spremeniti način razmišljanja. Svoj razum usmerimo

v razumevanje sistemov, ki jih vzpostavlja narava, nato pa to posnemamo v sistemih, ki jih oblikujemo sami. Takšni sistemi so skladni z naravo, čeprav so posledica človeškega ustvarjanja.

Ta pot vodi v smer ohranjanja planeta in njegovih ekosistemov ter k razumni družbi. Naša družba trenutno ni razumna, saj nas premalo skrbi za naš planet – izkoriščamo neobnovljive vire in uničujemo obnovljive.

Primerjava s klasičnim vrtnarjenjem

Permakultura je proces izobraževanja, ki nas vodi stran od neodgovornega vedenja. Kdorkoli se loti permakulture, gre skozi proces učenja, ki je kompleksno in interdisciplinarno. Torej prav to, kar tradicionalno izobraževanje ni. Posledica kompleksnega učenja je, da človek vidi svet drugače, osredotoči se na druge stvari – prej nepomembne ali neopažene stvari nenadoma postanejo zelo pomembne. Tako na primer namesto da bi trdo garali na vrtu, uporabljamo razum. Zato permakultura privlači predvsem tiste, ki jih od vrtnarjenja odvrča misel na monotono, trdo delo v vrtu, na primer lopatenje in vkopavanje komposta ali vsakodnevno pletje, zalivanje in lomljenje križa. Pravo delo pri razvoju permakulture ni delo samo, temveč načrtovanje, uresničevanje načrta in premišljeno delovanje. Večino energije porabimo na začetku, pri načrtovanju in oblikovanju, in ne za vzdrževanje sistema.

Na zemljo lahko gledamo na dva načina. Pri klasičnem obdelovanju se običajno

vprašamo: kaj lahko zahtevam od te zemlje? To neizbežno vodi k uporabi nasilja nad krhko stabilnostjo prsti. Permakulturnik vpraša drugače, in sicer: kaj mi lahko da ta zemlja. Vsak, ki si bo vprašanje zastavil tako, bo popolnoma spontano delal skladno z zemljo in trajnostno. To se trudimo narediti v permakulturi: osvojimo dizajn ali strategijo, ki upošteva prednosti in pomanjkljivosti zemlje takšne, kot je, in tako ustvari osnovne pogoje, s katerimi bo sistem močnejši. Z doseganjem tega cilja tudi mi avtomatično postanemo močnejši, saj je naše preživetje odvisno od zdravja zemlje.

Permakulturniki sodelujejo z naravo in se izogibajo uporabi sile. Vsakršna uporaba energije, ki je neproduktivna, povzroči kaos tako na vrtu kot v družbi. Permakultura je v osnovi razumsko načrtovanje, v katerem oblikujemo sisteme, ki so skladni z naravo, in ne v nasprotju z njo.

Vedno izhajamo iz tega, kar nam je na voljo. Pomembno je, kako začnemo, kajti z napačnimi temelji bo vse narobe. Izhajamo iz klime, topografije, prsti, oskrbe z vodo – vedno le iz tega, kar nam je na voljo, in nato izberemo rastline ter živali, ki bodo v takšnem okolju uspevale. Prav tukaj se permakultura bistveno razlikuje od konvencionalnega kmetijstva. Poglejmo primer močvirja in kaj bi z njim počel prvi ali drugi sistem. Konvencionalno kmetijstvo želi močvirje izsušiti in tamkajšnjo bogato rastlinsko raznovrstnost nadomestiti z monokulturo. Permakultura pa bi močvirje ohranila in ga naselila s kulturami, ki bi v njem dobro uspevale. Jasno je, kateri od obeh sistemov je dražji tako za vzpostavitev kot za vzdrževanje ter kateri je manj stabilen, in zato slej ko prej obsojen na propad.

Dober sistem se mora v največji meri vzdrževati sam – slabega je treba nenehno napajati z vedno novimi in čedalje večjimi količinami energije in virov, ker je zaradi svoje nestabilnosti nenasiten. Konvencionalno kmetijstvo spreminja naravna področja z visoko učinkovitostjo v umetna z izjemno nizko produktivnostjo.

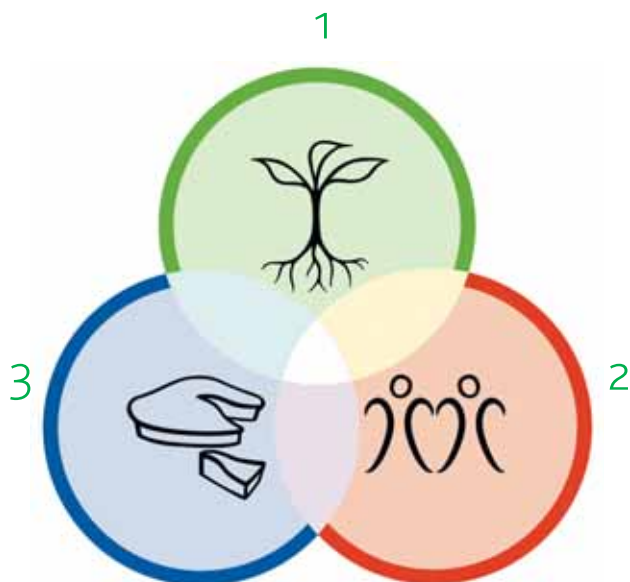
načela permakulture

etična načela permakulture

TEHNIČNO ZNANJE BREZ VREDNOT JE NESMISELNO, slej ko prej pa postane tudi škodljivo. Odlične zamisli, ki jih v praksi realiziramo s popolnim tehničnim znanjem, a brez podlage vrednot, se sprevržejo v svoje nasprotje. Če bo pot do cilja, ki je lahko sam po sebi dober, slaba, bo tudi cilj postal slab.

TRI OSNOVNA ETIČNA NAČELA PERMAKULTURE, KI SO PODLAGA VSEH AKTIVNOSTI V PERMAKULTURI, SO:

1. Skrb za naš planet, ekologija in trajnostni razvoj, skrb za ohranjanje živalske in rastlinske raznovrstnosti za žive in nežive sisteme.
2. Skrb za ljudi na podlagi socialne pravičnosti in enakosti, samozadostnosti, sodelovanja, odgovornosti ter spoštovanja različnosti.
3. Pravična delitev in razdelitev viškov, etični ekonomski sistemi, prepoznavanje in upoštevanje omejenosti naravnih virov, posledic človeške dejavnosti in njihovega vpliva na okolje ter razumno delovanje z mislijo na generacije, ki šele prihajajo.

osnovna načela permakulture

12 osnovnih načel permakulture je uporabnih v vsakem okolju, podnebjju in obsegu – tako na mestnem balkonu ali strehi in hišnem zelenjavnem vrtu kot tudi na velikem kmetijskem posestvu.

1. OPAZUJ IN DELUJ

Delamo z naravo, ne proti njej, zato se moramo najprej seznaniti z dogajanjem, šele nato lahko delamo. Na vsakem, tudi majhnem vrtu, so na njegovih različnih delih različni pogoji za rastline. Splošnih pravil se lahko naučimo (na primer, katere rastline so dobri prijatelji, kako kolobarimo in podobno), informacij, kakšni so pogoji na našem koščku zemlje, pa ne najdemo v nobeni knjigi. To lahko spoznamo le sami skozi opazovanje in učenje – tudi skozi napake in spodrsjlaje.

2. UJEMI IN ZADRŽI ENERGIJO

Samo živi sistemi so dovolj močni, stabilni in bogati, da se lahko obdržijo tudi v manj ugodnih okoliščinah. Večino energije nam zagotavlja sonce. Rastline sončno energijo ujamejo in fotone pretvorijo v sestavljene ogljikove hidrate. Na tej osnovi deluje celoten ekosistem na našem planetu.

Prazna zemlja, izpostavljena soncu, vetru, dežju in mrazu, pomeni škodo in izgubo. Več ko je biomase na površju, bolj bogata, globoka in varna bo prst. Globoka prst zagotavlja bogat pridelek, zadrži vlago in ogljik. Tudi gradnjo stavb lahko načrtujemo tako, da ujamemo in izkoristimo sončno in zemeljsko energijo.

3. IZKORISTI MOŽNOSTI

Noro je živeti tako, da je naš edini vir hrane trgovina, okoli hiše pa posaditi okrasno rastlinje in posejati travo, ki jo je treba nenehno kositi, njeno vzdrževanje pa je drago. Zakaj ne bi namesto neužitne žive meje raje posadili jagodičevja in ubili dveh muh na mah? V permakulturi je zelo poudarjen pomen samozadostnosti. Ob čedalje višjih cenah hrane in podatkih o upadanju lastne preskrbe je razmišljanje o tem, kako bi si vsaj nekaj hrane lahko pridelali sami, vedno bolj aktualno.

4. VZDRŽNOST SISTEMA

Sistemi, ki jih oblikujemo, morajo biti čim bolj sposobni preživeti sami po sebi. Intenzivno kmetijstvo sem torej nikakor ne sodi, prav tako ne vrtnarjenje, pri katerem ure in ure udrihmo po zemlji in uporabljamo kemikalije. Bistveno pri tem je, da zemlji ne jemljemo več, kot nam je sposobna dati.

5. UPORABA OBNOVLJIVIH VIROV

V permakulturnem načrtovanju je eden od ciljev čim bolj uporabiti obnovljive vire za ustvarjanje, vodenje in vzdrževanje učinkovitih sistemov za pridelavo hrane. Veter, sonce in valovanje so osnovni obnovljivi viri energije, pri izkoriščanju biomase pa je pomembno vedeti, v kakšni meri lahko posegamo v naravni ekosistem, ne da bi porušili njegovo ravnovesje.

6. ČIM MANJ ODPADKOV IN ČIM VEČ RECIKLIRANJA

Veliko tega, kar se na prvi pogled zdi odpadek, je v resnici dragocen vir, material, ki ga lahko koristno uporabimo. Značilen primer so rastlinjaki: nakup rastlinjaka je zelo visok strošek; če ga sestavimo sami iz odsluženih oken, tramov in vrat, pa je prav tako učinkovit, a bistveno cenejši.

7. NAČRTOVANJE: IZ CELOTE V PODROBNOSTI

Vzorci, ki ji najdemo v naravi, so vir, zgled in navdih za permakulturo. Ko se lotimo načrtovanja svojega mikrosistema (na primer svoje hiše in njene okolice), izhajamo iz celotne slike, in šele ko so nam znani pogoji in tokovi (veter, sonce, živali, rastline), na njihovi osnovi določimo posamezna področja. Osnovna rdeča nit je energijska učinkovitost in preprostost rešitev.

8. ZDRUŽEVANJE, NE LOČEVANJE

Ena od najpomembnejših ugotovitev ekologije je, da so odnosi oziroma povezave med stvarmi enako pomembni kot stvari same. Zdrav, živ ekosistem je združba živahnih povezav in odnosov. Prav takšnega bi radi ustvarili s permakulturnim načrtovanjem. Permakultura povezuje posamezne elemente tako, da medsebojno zadovoljujejo svoje potrebe. Značilen primer so mešane zasaditve namesto monokultur.

9. Z MAJHNEGA NA VEČJE

Novopečeni vrtnarji bi pogosto radi vse takoj ali pa še bolje – že včeraj. Posledice so preveliki vrtovi, ki jim niso kos, in namesto da bi bilo vrtnarjenje užitek ter vir doma pridelane zdrave hrane, postane vir frustracij in še eno breme več. Zato je bolje začeti z malim – za začetek raje ena, dve gredici, ki sčasoma prerastejo v večji vrt. V tem času se naberejo novo znanje, izkušnje, spoznamo svoj vrt in vrtnarjenje je dejansko to, kar mora biti – vir užitka in zdrave hrane.

10. UPORABLJAJ IN CENI RAZNOVRSTNOST

Raznovrstnost rastlinskega in živalskega sveta, še posebej rastlin in živali, ki jih uporabljamo v prehrani, je že močno okrnjena, zato je zelo pomembno ohranjanje starih sort. Sistemi, v katerih je množica različnih rastlin, so dokazano odpornejši proti škodljivcem in neugodnim vremenskim razmeram ter bolj produktivni.

11. ŽIVLJENJSKA MOČ STIČIŠČ EKOSISTEMOV

Območje, kjer se stikata dva ekosistema (na primer gozd in travnik), je večinoma bolj produktivno in bogato naseljeno kot posamezna ekosistema sama zase. Permakultura je posvojila to pravilo tako, da ustvarja čim več in čim večja stičišča z izmeničnimi nasadi dreves in žit oziroma zelenjave, dvignjenimi gredami ter ribniki.

12. MOČ ODLOČANJA

Vemo, da se stvari spreminjajo, in to še hitreje, kot bi nam bilo všeč. Klimatske spremembe, vojne za nafto in vodo, uničevanje virov, rast prebivalstva in gospodarske krize nas navdajajo z občutkom negotovosti ter se nam zdijo neobvladljive. Vendar pa o tem, kako bomo reagirali na ta dejstva, še vedno odločamo sami. Prav tako tudi o tem, ali smo se pripravljene naučiti kaj novega ter se skozi kreativnost, učenje in kritično opazovanje okolja postaviti zase. Spremembe se vedno začnejo na domačih dvoriščih in vrtovih.